

Tyge Brahes meteorologiske Dagbog, holdt paa Uraniborg for Aarene 1582—1597. Udgiven som Appendix til *Collectanea meteorologica* af det kgl. danske Videnskabernes Selskab ved dets meteorologiske Comité. [Ogsaa med fransk Titel.] Kjøbenhavn 1876. (IV + 263 + LXXV SS.)

Tyge Brahes meteorologiske Dagbog er ikke, som man kunde tro efter Titelen, forfattet af Tyge Brahe. Den er skreven af forskjellige af hans Medhjælpere og Disciple, men dog vel nærmest paa hans Foranstaltning, siden den ene efter den anden har fortsat den, og saasom den findes blandt hans Efterladenskaber. Den begynder d. 1. Oktbr. 1582 og ender d. 22. April 1597 efter Opbruddet fra Hveen, og i hele dette Tidsrum giver den næsten for hver Dag Oplysninger om Vejrtilstanden. Til Forstaaelse af disse har Hr. P. la Cour ledsaget den med et af ham udarbejdet «Sammendrag af Vejr-Iagttagelserne i Tyge Brahes meteorologiske Dagbog»¹⁾. Ogsaa Historikere ville kunne drage Nytte af denne vistnok med stor Dygtighed skrevne Oversigt, da de jo i Regelen ville savne de nødvendige Forkundskaber til selv at uddrage Resultaterne af Dagbogen. Der gives Oplysninger om Skydækket, Nedbøren, Vindretningen, Vindstyrken, Varmen (o: Varmens Gang gjennem Aaret) o. s. v.²⁾; men det maa bemærkes, at da man dengang manglede Midler til at angive bestemte Tal for Regnmængden, Varmegraden o. l., og da Optegnelserne, der saaledes ofte bero

¹⁾ En Notits, der giver et lille Uddrag heraf, findes i Tidsskr. f. populære Fremstillinger af Naturvidenskaben, udg. af C. Fogh, C. F. Lütken og E. Warming, 5. R. IV. 306 ff.

²⁾ Til de meteorologiske Optegnelser maa ogsaa henregnes nogle spredte Efterretninger om Dyreriget, der høre til Sjældenhederne paa den Tid. Saaledes noteres Lærkens Sang (S. 47, 84, 140, 231) og Frøernes Kvækken (S. 121, 123, 144) og fremdeles Ankomsten af Storke (S. 121, 175), Svalen (S. 122, 145) og Hærfuglen (S. 142, 233).

paa et Skjøn, oven i Kjøbet hidrøre fra forskjellige, er det kun med et vist Forbehold, at man tør bruge dem som meteorologisk Materiale, og man vil derfor næppe kunne væge sig mod en vis skeptisk Følelse ved at se Dagbogens mange løse Udtryk satte i System og Tabeller. I Ribe-Bispen Peder Hegelunds Almanakantegnelser har man for øvrigt fra den anden Kant af Riget en Slags Fortsættelse af de hveenske Vejroptegnelser, naturligvis efter en langt mindre Maalestok og endnu mere populært affattede, men til Opfattelsen af enkelte Forhold, som Hyppigheden af Nedbørsdage og Frostdage, indeholde de dog formentlig Bidrag¹⁾.

Det foreliggende Værk indeholder imidlertid foruden de meteorologiske tillige en Række historiske Optegnelser, og det er disse, vi nu ville vende os til.

Dagbogens Original opbevares i det kejserlig-kongelige Hofbibliothek i Wien (Nr. 10,718). Her saa dens Udgiver, Hr. F. R. Friis, den 1868²⁾, herfra udlaantes den til Kjøbenhavn for at udgives, og her maa den atter søges, hvis den trykte Udgave fremkalder Tvivl, som kun Synet af Originalen kan løse. Jeg frygter for, at den endnu en Gang maa foretage den lange Rejse til sit Fødeland. De historiske Opteg-

¹⁾ De begynde 1565 og ende 1613, men det er først i de senere Aar, at den meteorologiske Del af dem har nogen videre Betydning. — I Følge Hegelund indtraf der et Jordskjælv Natten mellem d. 12. og 13. Marts 1594 (Mansa, Bidrag t. Folkesygdommenes og Sundhedspleiens Hist. i Danm., S. 250). Herom indeholder den hveenske Dagbog intet. Den er imidlertid for den første Halvdel af Aaret 1594 saa summarisk ført, at dens Tavshed her siger mindre, skjønt man nok kunde vente, at et Fænomen som et Jordskjælv blev noteret. Men efter hvad Prof. Johnstrup har oplyst (i Oversigt over d. kgl. danske Vidensk. Selsk. Forhandll. 1870, S. 16 ff.), have Jordskjælvene i Danmark desuden en saa lokal Karakter, at der intet er til Hinder for, at et Stød kan være følt i Ribe, uden at man har mærket noget til det paa Hveen.

²⁾ Se hans Beretninger i Danske Samlinger, IV. 263 f. og i Dansk Tidsskr. f. Kirke- og Folkeliv, Lit. og Kunst, udg. af H. Scharling, 1869, I. 266 f.

nelser, som først tage deres Begyndelse inde i Aaret 1585¹⁾ og saa fortsættes lige til Slutningen af Dagbogen, ere, i Følge Udgiveren, i Regelen tilskrevne i Originalens Rand; de ere, siger han, tit meget utydelig skrevne, og de ere, hvad enhver kan overbevise sig om ved blot at kaste et Blik i Udgaven, ofte stærkt forkortede. Endelig adskille de sig fra de meteorologiske Optegnelser derved, at, medens disse hovedsagelig ere paa Dansk, ere hine paa et Par enkelte Undtagelser nær af-fattede paa Latin. Man maa ubetinget anerkjende det rigtige i, at Hr. Friis, der naturligvis har medtaget disse historiske Notitser, hvis Antal er over 700, i sin Udgave, har indrettet denne saaledes, at der til de to Arter Optegnelser er anvendt forskjellige Slags Typer, saa at man med stor Lethed kan holde dem ude fra hinanden, og man maa ligeledes billige, at han har angivet, hver Gang en ny Haandskrift begynder; men stort videre tør Aerkjendelsen vist ikke heller strækkes, som det formentlig vil fremgaa af en nærmere Under-søgelse.

Naar et Skrift saaledes som dette udgives af det kgl. danske Videnskabernes Selskab, skulde man antage i denne Omstændighed at have en Garanti for, at det er en paalidelig, god Udgave, som bydes; men for saa vidt nogen i god Tro hertil tager Bogen fat, vil han paa en tydelig Maade blive advaret om at tage sig i Agt for at møde med for stor Tillid, idet Hr. Pastor, Dr. phil. H. F. Rørdam, som paa Opfordring af Formanden i Selskabets meteorologiske Komité har udarbejdet et Register til de historiske Notitser, i de indledende Bemærkninger, hvormed han ledsager dette, har udtalt sig paa en ingeniulunde anbefalende Maade om Udgaven. Han gjør op-

¹⁾ D. 27. April, siger Udg.: men hvorfor ikke regne Notitserne d. 12. og 20. Febr. med blandt de historiske? De ere rigtignok meget kortfattede, hin kun bestaaende af Bogstavet G, der ellers forklares som Gellius (Sacerides), men hvis Forekomst her (S. 49) er overset i Registret, og denne lydende blot •Leg.», hvad der vel maa forstås som Legatus. Allerede det d. 27. Okt. 1584 forekommende •Webeck• (ikke heller i Registret) burde maaske snarest regnes til Dagbogens historiske Element.

mærksom paa, at •Vanskeligheden ved Læsningen af Originalens flygtig henkastede Skriftræk undertiden har været saa stor, at Udgiveren enten har maattet lade staa aabent Rum eller vel ogsaa har læst fejl, og da Originalen forlængst er sendt tilbage til Wien, lade disse Mangler sig ikke saa let mere oprette». Pastor Rørdam foreslaar eksempelvis nogle Rettelser til Steder, der ere meningsløse eller indeholde grove Forsyndelser mod den latinske Grammatik, og hans Forslag, der let lade sig foretage¹⁾, have ganske sikkert truffet det rette. Han føjer imidlertid til: •Men flere Steder ses Urigtigheden vel, uden at vi saa let kunne løse Knuden». Men naar en Mand med Pastor Rørdams dybe Kjendskab til Datiden maa erklære sig renonce, hvad skulle saa vi andre sige?

Som bekjendt er der forskjellige Principer at følge med Hensyn til Udgivelse. Nogle holde paa den nøjagtige, man kunde næsten sige fotografiske, Gjengivelse af den foreliggende Text med Bibeholdelse selv af dens aabenbare Fejl, medens andre stille sig friere overfor den og først og fremmest ville, saa vidt muligt, gjengive den fejlfri; nogle indskrænke sig til at skrive af og trykke op, andre anse det for bedst at ledsage

¹⁾ Saaledes maa man formode, at der S. 156 (9. Aug.) i Stedet for •hie discesserunt• bør læses: hinc d. og S. 177 (7. Maj) for •venerunt hie• staa: v. huc. I Originalen kan næppe være skrevet (og findes Fejlen der, burde den have været rettet): •Venit nobilis germanis• (S. 157), næppe heller •cum duobus aliis nobilis• (S. 164) eller •conciliarius• (S. 180) eller •obiit Jannis Aurifaber• (S. 187) eller •discesserunt nobilis hospites• (S. 202) eller •discessit M. Laurents• (S. 250) eller •proficiscitur Larvent Som• (S. 254) eller lignende Besynderligheder. 1. Juli 1591 hedder det: •Abiit Tycho Haf[niam] ad conc.• (S. 180); det sidste Ord forklares i en Note som vistnok værende en Forkortelse af concertationem. Men der ikke snarere skulde staa: com. o: comitia? Underligt er det, at der skrives: •Conradus obviam mittetur principi• (S. 194), og endnu underligere lyder: •Conradus principem visat in Horsholm• (S. 197). Naar der 8. Jan. 1591 læses: •Discessit Erichus Helsingoram•, skulde man, da den nærmest foregaaende Notits (3. Jan.) siger: •Escherus Bilde venit•, snarere tro, at der maatte staa Escherus ogsaa paa hint Sted; en Erik omtales ellers ikke i de Dage.

Texten med oplysende Anmærkninger, og hver af disse Anskuelser spalter sig igjen i flere. Ganske i Almindelighed at sige, hvilken Methode der er den rigtigste, lader sig ikke gjøre; det maa bestemmes for hvert enkelt Tilfælde og kan maaske endda vanskelig afgjøres. Men én Fordring, en uafviselig Fordring, kan man stille til alle nye Udgaver af historiske Aktstykker og Optegnelser ved Siden af det Krav paa Troskab, uden hvilken det hele Arbejde bliver værdiløst, og det er den, at Udgiveren selv forstaar det, han udgiver, og at det meddeles paa en saadan Maade, at det kan forstaas, om ikke af alle, thi det kan ikke altid ske, saa dog i det mindste af Fagmanden. Derfor kan ikke ethvert Materiale udgives, som det foreligger i Manuskript; det kan være saa raat og knudret, at det nødvendigvis maa undergaa nogen Bearbejdelse, inden det overgives til Bogtrykkeriet. Visselig kan det være en vanskelig Opgave at foretage en sliig Bearbejdelse, at finde Nøglen til Gaaderne og at forklare en halvkvædet Vise, men let eller svært, Arbejdet maa gjøres, om Udgaven skal kunne forsvares. Naturligvis vilde det være at forlange Umuligheder, dersom man fordrede, at Udgiveren skulde kunne finde Rede paa alt; men det uforklarlige skal dog være Undtagelsen og ikke Regelen. — Er der nu noget Materiale, som kræver, at dets Udgiver skal være mer end en blot og bar Afskriver, saa er det de historiske Notitser i Tyge Brahes meteorologiske Dagbog, navnlig i Begyndelsen, hvor Forkortelserne ere saa voldsomme, at en hel Sætning ofte reduceres til to Bogstaver, thi her trænger man næsten for hvert Skridt til en Vejleder, der kan tyde den dunkle Skrift. Desværre maa det erklæres, at denne Vejledning saa at sige overalt savnes. Hr. Friis har taget sig Sagen saa let som muligt og foretrukket at lade Læseren paa de allerfleste og især paa alle de vanskelige Steder hjælpe sig selv, saa at nu enhver maa foretage det Arbejde, som Hr. Friis skulde have gjort. Som Bogen nu er, er den derfor halvt ubrugelig for Historikeren. Da det maa antages, at de fleste af Historisk Tidsskrifts Læsere ikke have set den, skal jeg til bedre Begrundelse af denne Dom meddele nogle faa Steder af den; man kan saa selv danne sig en Forestilling om Beskaf-

fenheden af den Hieroglyfskrift, hvormed den i Begyndelsen er opfyldt, og som bydes En uden Spor af Forklaring. Hvor jeg har kunnet det, har jeg her og i det følgende i skarpe Partheser tilføjet min Opløsning af Forkortelserne, der dog ofte er meget usikker.

- 1585 28. Juni. f. g. N. H.
 — 19. Juli. Ch. Nor.¹⁾
 — 13. Nov. N. H. [α: Nicolaus Hafniam].
 1586 12. Jan. Tab. rem. [α: Tabellarius remigavit?].
 — 24. — Tab. ap. [α: Tabellarius appulit?].
 — 15. Aug. M. Nic. seur. a. Hels.²⁾
 — 21. Dec. C. Reg. [α: Cursor Regius?]³⁾.
 1588 15. Jan. C. T. recon. Cam. [α: cameram?].
 1589 30. Apr. C. J. C.
 — 30. Maj. T. ab H. C. S. ⁴⁾ [α: Tycho abiit Hafniam
 cum Sophia].
 — 24. Juli. Se. cad. de gyngh.⁵⁾
 — 20. Aug. Lab. E. m. mor (?).

Dette turde være tilstrækkeligt. Enhver, som vil gjøre sig bekendt med Bogens historiske Indhold, maa altsaa anvende meget Arbejde paa at decifrere den, fordi Udgiveren ikke har gjort sin Pligt. Ikke alene paatvinges der saaledes Læseren et Arbejde, som han maaske kun med stor Tidsspilde og endda ufuldstændig kan udføre — thi ikke hos enhver, der vil læse Bogen, kan der ventes særlige Kundskaber i Tyge Brahes Historie --, men faar man saa efter nogle Aars Forløb atter fat

¹⁾ Findes i Registret under «Nor». Men ikke den samme som den «C. Norimbergensis», der drog bort fra Hveen 18. Sept. 1588?

²⁾ Jeg læser det som: Mag. Nicolaus Severini abiit Helsingoram, og formoder, at det er maa være Niels Sørensen Glud, hvem der her er Tale om. Han døde 1623 som Præst i Ribe og var, førend han 1588 blev Lektor i Ribe, Rektor i Sorø. Gjellerup, Jens Dinesen Jersin, S. 83. Ped. Hegelunds Almanakoptegnelser.

³⁾ Saaledes er jeg tilbøjeligst til at tyde Bogstaverne. Rørdam, som i Registret ved Dronning Sofies Navn henviser hertil (med et Spørgsmaalstegn), synes at have tænkt sig en anden Læsning.

⁴⁾ Læsningen angives af Udg. som usikker.

⁵⁾ Dette «synes» der at staa, skriver Udg.

paa den, maa man paa ny begynde med at stave sig frem og indskyde alle de manglende Bogstaver, for at Skriften ikke skal stirre En imøde som en Gaade. Maaske vil man indvende, at det Arbejde, som jeg saaledes vil lægge paa Udgiverens Skuldre, langt overskrider Hr. Friis's Kræfter, og at det er at foretrække, at han giver, hvad der staar i Manuskriptet, fremfor at han opstiller Konjekturen, der maaske vildlede endnu mere. Den første Indvending skal jeg ikke inlade mig paa at modsige; til den anden svarer jeg med at spørge, om det da var en Nødvendighed, at just Hr. Friis skulde besørge denne Udgave, og med at henvise til det foregaaende, der synes at have gjort det tilstrækkelig sandsynligt, at ikke engang Kopiens Nøjagtighed fortjener at roses.

Vil man have et fulgyldigt Bevis paa, hvor uheldig Udgaven er, behøver man blot at tage Pastor Rørdams Register for sig, thi naar han med sit fortrolige Kjendskab til Datidens Personhistorie maa siges paa adskillige Steder at have misforstaaet Runerne, kan man vel vide, hvilken Skæbne der venter andre. •D. S.», som siges at være død 12. Maj 1586, gjør han identisk med David Sacerides, der forekommer senere i Dagbogen¹⁾; Bogstaverne betyde vel snarere Dominus Severinus eller noget lignende²⁾. — Den •Arn.» [α: Arnoldus], som 12. Apr. 1589

¹⁾ Dog har han ogsaa •D. S.» staaende for sig i Registret. At saaledes enkelte Bogstaver ere medtagne i Registret, naar Forf. af det ikke har kunnet tyde dem, kan ikke andet end billiges, men hvorfor der er foretaget et Udvalg og ikke alle ere optagne, er vanskeligt at forstaa. Saaledes kan jeg, for blot at nævne et Par Exempler, hverken finde C. T. (S. 99) eller H. (S. 107) eller C. J. C. (S. 123) i Registret, ja selv helt ud skrevne Navne som •Chatharina» og •Marrine» (S. 240) og •Christiernus» (S. 247, 250 f., 256 f.) synes at fattes der.

²⁾ I Registret nævnes en Theodorus H.; men mon Bogstavet H har noget med Mandens Navn at bestille? Notitsen (S. 194) lyder saaledes: •Obiit diem Theodorus H. circa 8½ p[ost] M[eridiem].» — Blandt de mange med Fornavnet Johannes findes i Registret en betegnet som •Lund.» [α: Lundensis]; men Textens •Lund.» (S. 110) betyder maaske snarere Byen Lund, hvorhen Johannes drog.

forlod Hveen, er uden nogen Tvivl Arild Hvitfeld, som var kommen Dagen i Forvejen; men i Registret ere de blevne til to Personer. — 19. Maj 1589 læses: «T. ab Erichsh. cum Sor. Marg: Soph: filia venit dom.», hvilket jeg fortolker saaledes: Tycho abiit¹⁾ Erichsholmiam cum sorore Margaretha; Sophia filia venit domum. Er denne Tydning rigtig, er det Sofie Tygesdatter Brahe, der her tales om, og ikke Tyges Søster, Sofie Ottesdatter, saaledes som Registret angiver. Naar Sofie Ottesdatter siges at forekomme S. 201, er det ubetinget en Fejltagelse, thi den «Præfectus S. B.», som dér nævnes, kan da umulig være en Dame; det er Tyges Broder Sten Brahe²⁾. — «Elisabetha T.» (S. 130) opføres i Registret baade som en Thott og en Brahe. Kun det sidste er rigtigt. — En Lisbeth Rosensparre levede næppe 1591³⁾. Den «Elizabeta Ros.», som forekommer S. 174, maa derfor være Oluf Rosensparres Hustru, Fru Elisabeth Gyldenstjerne. — «Giorgius B.», som nævnes S. 185-86, kan ikke være Jørgen Brockenhuus, der 1591 endnu ikke var gift⁴⁾; det maa være Jørgen Brahe.

Det bør vel næppe lades uomtalt, at Udgiveren hist og her har føjet en lille oplysende Anmærkning til Texten; men ligesom disse Noters Tal kun er lidet, saaledes ere de Oplys-

¹⁾ Det er et af de mange Beviser paa, hvor lidt Udg. selv har forstaaet, hvad han udgiver, at han ikke engang tør sætte et Abbreviationstegn, naar det fattes i Originalen. At «ab» ovenfor maa være en Forkortelse af abiit, er vel utvivlsomt; saaledes ogsaa 24. Juni 1589 og oftere.

²⁾ Sten Brahe, som havde været Lensmand paa Helsingborg 1589—92 (E. Follin, Helsingborgs Hist. S. 289), blev 8. Juni 1592 forlenet med Kallundborg (Algreen-Ussing, Efterr. om Kallundborg, S. 15). Sten Bilde, som der maaske ellers kunde tænkes paa, kunde 1592 ikke kaldes Præfectus, om han end havde Forlening i Norge (Norske Rigsregistranter, III. 121). Han var kgl. Sekretær (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1873—76, S. 185).

³⁾ Fru Lisbeth Rosensparre, gift med Axel Brahe og Palle Rosenkrands, fødtes 1592. Friis, Efterr. om d. danske Adelsfam. Rosensparre, S. 33.

⁴⁾ Hist. Tidsskr. 4. R. V. 186, 516.

ninger, de give, paa et Par enkelte Undtagelser nær, af saare ringe Værdi, da de som oftest kun indeholde almindelig bekjendte Ting. Meningen skulde dog ikke være at oplyse de Steder, som enhver kan forstaa, men at forklare de dunkle. Undertiden faar man Indtryk af, at Udgiveren har tænkt sig Bogen læst af det store Publikum, idet han i Noterne giver Forklaringer, som man skulde tro vare aldeles overflødige i et Værk som dette¹⁾; men hvorledes han saa paa den anden Side har forestillet sig, at det samme Publikum skulde komme over Vanskelighederne uden Kommentar, derom lades vi i Uvished. Kort sagt, der hersker en fuldstændig Planløshed over den hele Udgave, med mindre man vil finde en Plan deri, at Udgiveren har villet slippe saa nemt som muligt fra sit Arbejde.

Ganske anderledes Nytte yder Registret, der i mange Tvivlstilfælde vil kunne række Læseren en hjælpsom Haand; men det følger af sig selv, at Pastor Rørdam ikke har kunnet oprette den skete Skade, ligesom der da ogsaa har været mindre Opfordring for ham til at ofre meget paa et Arbejde af en Natur som dette. Man kunde ellers have ønsket nogle flere Krydshenvisninger, thi ikke let falder det f. Ex. den ind, som S. 147 læser om en «Casparus», at denne findes i Registret under Navnet «Suinderin»²⁾, og man kunde ligeledes have ønsket det enkelte andre Forbedringer³⁾ og noget større Ensartethed, hvad Sproget angaar, idet de halve Artikler ere paa Latin⁴⁾, de halve paa Dansk. Men det er, som Forf. ogsaa

¹⁾ Som naar han f. Ex. (S. 192) oplyser, hvad en «Enspænder» er for en Mand.

²⁾ En Henvisning fra Artiklen «Mar.» til «Ingeldi» havde vist ogsaa været paa rette Sted.

³⁾ Hertil vilde jeg f. Ex. henregne, at de Personer, som omtales i Dagbogen uden just at navngives, vare medtagne, hvorved jeg tænker paa flere Adelsdamer, bl. a. Jørgen Brahes Hustru Ingeborg Parsberg (S. 124, 134, 185) og «Amita T[ychonis]» (S. 105), der vel er Anne Brahe.

⁴⁾ F. Ex. «Evardus, stannorum fusor», = Evert (Sigvardsen) Kandestøber, der jævnlig forekommer i Aktstykker fra den Tid (Danske Saml. V. 174, 176, 185; Nye Dsk. Mag. I. 100; Schlegel, Saml. z. dän. Gesch. I. 1. 100; o. s. v.), og «Nicolaus sartor». Den tyske

selv bemærker, en ligefrem Følge af Materialets Beskaffenhed, at Registret ikke fremtræder i den bedste Form, og man maa ikke glemme, at uden det savnede man al Vejledning til Forstaaelsen af et dunkelt Kildeskrift.

Som Resultat af denne Undersøgelse fremgaar formentlig, at det Arbejde, som Hr. Friis ikke har gjort, maa gjøres af en anden, at med andre Ord de historiske Notitser i Tyge Brahes meteorologiske Dagbog maa udgives i en ny og brugelig Skikkelse. Lad ingen bebrejde mig, at jeg har underkastet den Form, hvori de nu foreligge, en nøjeregnende Kritik, som var denne uberettiget: Bogen er udgivet af det kgl. danske Videnskabernes Selskab, den er ledsaget af Arbejder af saa dygtige og ansete Videnskabsmænd som d'Hrr. la Cour og Rørdam, den er udstyret paa en Selskabet værdig Maade, og den henvender sig ved sit Indhold ene til Fagmænd; det kan da ikke være for meget forlangt at fordre, at dette Indhold fremtræder paa en Maade, der kan gavne Videnskaben og derved være Selskabet værdigt. —

Men, vil man spørge, have de historiske Notitser i den meteorologiske Dagbog en saadan Betydning, at de virkelig fortjene at udgives paa ny? Dette Spørgsmaal fører os over fra den Maade, hvorpaa de ere udgivne, til det Stof, de indeholde. De bestaa, som tidligere bemærket, af over 700 Optegnelser, men man tro ikke, at alle disse give interessante Oplysninger. Hver for sig ere de for den allerstørste Del kun Ubetydeligheder, mange af dem berette kun om en ubekjendt Hanses eller Nielses Afrejse fra Hveen til en af de omliggende Kjøbstæder og Tilbagekomst; men tagne som Helhed have de virkelig Interesse ved de mange gode Vink, de give til at opfatte Livet paa Hveen i hine Øens Glansdage. I et Tidsrum af 9 Aar¹⁾ kunne vi næsten følge Tyge Brahe Dag for Dag og blive Vidner til, hvilket bevæget Liv det var, han førte, flakkende frem og

Adelsmand Johan Albrecht v. Anweil (•ab Anvil•) har faaet en mindre god Plads under Navnet •Albertus•.

¹⁾ De historiske Optegnelser strække sig vel over 12 Aar, men det er først i Aaret 1588, at de begynde at omtale Tyge Brahe selv.

tilbage mellem sin Ø og Sjællands og Skaanes Kyster¹⁾. Ikke mindst urolig levede han, naar han sad hjemme paa Uranieborg og som en Fyrste modtog de Gjæster, der alle Vegne fra strømmede til ham. Dagbogen fortæller næsten paa hver Side om disse Besøg: snart var det kronede Hoveder, snart deres Sendebud, snart fremmede og danske Adelsmænd, snart erfarne Lærde og studerende Ynglinge, der føre over Øresundets Bølger for at se de Vidundere, som en enkelt Mands dristige Foretagelsesaand havde fremtryllet paa den fattige Ø, og for at træffe denne mærkelige Mand selv, hvis Navn var kjendt over det halve Europa. Af det underlige Liv, han førte, delt mellem en Videnskabsmands stille System og en Magnats mangede Virksomhed, giver Dagbogen os paa sin Vis et anskueligt Billede, ikke malet med levende Farver (thi Optegnelserne ere saa tørre og kortfattede som vel muligt, uden Spor af Forfatter-Individualitet), men dog tydeligt. Det vil af den til Overflod fremgaa, hvor ganske man har misforstaaet vor berømte Landsmands Karakter, naar man har troet, at han higede efter at tage Ophold paa Hveen for der ubemærket og uforstyrret at iagttage Stjernernes Løb og udgranske Lovene derfor²⁾.

Da Hr. Friis til sin 1871 udgivne Biografi af Tyge Brahe benyttede Dagbogen, som da allerede, saa vidt man kan se af Citaterne i hint Skrift, laa færdig trykt fra hans Haand, kunde maaske nogle, der ere ubekjendte med denne Lovnetsbeskrivelses Beskaffenhed, tro, at der i den er benyttet alle vigtigere i Dagbogen forekommende Bidrag til Tyge Brahes Historie. Men ikke at tale om, at en historisk Fremstilling aldrig vil kunne udtømme og derved overflødiggjøre et Kildeskrift, synes det at være meget langt fra, at den store Astronomens seneste Biograf ret har haft Øje for Dagbogens historiske Betydning. Han anfører nok i sit annalistiske Arbejde Navnene paa en Del af de Udlændinge og Danske, som i Aarenes Løb gjæstede Hveen,

¹⁾ En enkelt Gang gik Rejsen lige til Jylland, nemlig i Aaret 1595 (S. 236).

²⁾ J. L. Heibergs prosaiske Skrifter, IX. 155 f.

men synderlig mere har han ikke faaet ud af sin Kilde¹). Dette maa dog ikke betragtes som Bevis paa dens Fattigdom. Den, der er lidt fortrolig med Tyge Brahes Historie, vil ved nærmere Eftersyn snart opdage, at han kan øse ikke saa faa Kundskaber af den nye Kilde. Paa et Par Punkter af dens Efterretninger skal jeg henlede Opmærksomheden.

Det er en bekjendt Sag, at Tyge Brahe i det hele var alt andet end afholdt. Hans Stivsindethed, hans Lyst til at drive Spot med andre, hans Stolthed og store Forfængelighed stødte de fleste af dem, han kom i Berøring med, bort fra ham; og lige saa meget som det morede ham at angribe andre med sin hvasse Tunge, lige saa lidt kunde han taale, at man øvede Gjengjæld mod ham; heftig og pirrelig, som han var, fandt han sig ikke i at stilles paa lige Fod med andre. Deraf, at Livet blev ham saa knudret, at Ærgrelser og Krænkelser idelig forbitrede hans Sind. Man er saa tilbøjelig til at skyde Skylden for hans Fald over paa hans Uvenner; man forlanger, at de i Betragtning af hans videnskabelige Fortjenester og berømmelige Navn skulde have givet efter eller dog ladet ham i Fred. Og naturligvis er det højst sandsynligt, at der kan være meget at dadle hos dem, baade Misundelse og andre slette Lidenskaber, men et stort Spørgsmaal bliver det dog altid, om ikke han selv har den største Skyld. Baade som Undersaat, som Medborger og som overordnet lod han i forskjellige Retninger meget tilbage at ønske. Det kan lidet nytte at beraabe sig paa, at en saadan Mand paa Grund af sin Storhed har Lov til at ringeagte de Hensyn, som Hverdagsmenneskerne skulle bøje sig for, thi slige Krav vil Samtiden aldrig i Længden indrømme. Saaledes var det kun en daarlig Trøst for den,

¹) En mærkelig, skjønt ikke ganske ny, Oplysning har den dog givet ham Aaledning til at meddele sine Læsere: •I denne Dagbog er det jævnlig betegnet, hvilke Dage der faldt paa Søndage, og man ser saaledes heraf, hvad der i øvrigt er bekjendt nok, at at man her i Danmark endnu fremdeles vedblev at regne efter den julianske Kalender eller den saakaldte gamle Stil. • F.R. Friis, Tyge Brahe, S. 127. Kun Skade, at Forf. har maattet indskyde: •hvad der i øvrigt er bekjendt nok•.

hvem Tyge Brahes Spot saarede, at vide, at det var en berømt Mand, der udskød sine satiriske Pile mod ham; tvært imod han maatte have en vis Ret til at sige, at hvis der var Sandhed i Spotterens saa stærkt udskregne Interesse for Videnskaben, og hvis hans Aand virkelig var saa stor, maatte han kunne øve sit Vid i en ædlere Sags Tjeneste end paa at haane sin Nabo. Tyge Brahes trodsige Natur lærte aldrig at bøje sig, det Udtryk af Stivhed, som hviler over hans Portræt, er en tro Afspejling af hans Indre. I alle Forhold skaffede han sig derfor Uvenner. Selv sin nærmeste Slægt stod han paa spændt Fod med, selvfølgelig med Undtagelse af hans kjære Søster Sofie, den, som i Følge Dagbogen hyppigst af alle har besøgt ham paa Hveen¹⁾. Hvorledes Stemningen mellem ham og hans Standsfæller var, er berørt af alle, der have skrevet om ham: den var slet, og den blev i Tidens Løb ikke bedre. Han udtalte sig i sine latinske Digte med Haan om deres Levevis, og de svarede med at kritisere hans Optræden. Og i Sandhed den ødsle Pragt, han udfoldede i sine Byggeforetagender og Indretninger, baade de, der havde et videnskabeligt Formaal, og de, som nærmest kun vare Snurrepiberier, medens

¹⁾ Gjælder det om Tyge Brahe, at han førte et uroligt Liv, var det samme Tilfældet med Søsteren Sofie, som over en halv Snes Gange i et enkelt Aar besøgte Hveen. Ogsaa Erik Lange, hendes vordende Mand, var en hyppig Gjest der, og det ikke altid paa Smaabesøg, thi fra Midten af Decbr. 1591 til Slutningen af Marts det følgende Aar synes han uafbrudt at have opholdt sig paa Hveen, hvis ikke Dagbogsforfatteren, hvad dog ofte sker, har glemt at notere noget om en Udflygt i Mellemtiden. Efter Marts 1592 høre vi intet om ham i Dagbogen. Da vi af Dsk. Mag. IV. 32 vide, at han paa Grund af resterende Afgifter var indmanet af Formynderregeringen til at møde i Kjøbenhavn 1. Marts 1590 for der at holde Indlager i Oxeløgen, er det ret interessant allerede d. 10. Marts at træffe ham paa Hveen. — Ogsaa Tyge Brahes Brødre findes der Spor af i Dagbogen, men kun faa. Den ene af dem, Knud, om hvem man for Resten har ytret den Formodning, at han var den af Brødrene, som stod sig bedst med Tyge (Dr. A. Heise i Saml. t. jydsk Hist. og Topogr. V. 211 f.), nævnes kun en eneste Gang, men hans Gaard laa ogsaa i Jylland.

han lod den Bygning, som det var hans Pligt at vedligeholde til Gjengjæld for hans Lensindtægter, staa og forfalde¹⁾, og den Indbildskhed hos ham, der kom til Orde endogsaa i de Indskrifter, hvormed han smykkede sine Vægge og Instrumenter²⁾, vare vel skikkede til at bruges som Vaaben mod den, der saa udfordrende havde peget mod sit Maal som hævet langt over hans jævnbyrdiges lave Interesser³⁾. Selv da han forlod

¹⁾ Se Werlauff, De hellige tre Kongers Kapel i Roskilde-Domkirke, S. 17 ff.

²⁾ Resenius, Inscriptiones Haffnienses, p. 343.

³⁾ Dsk. Mag. II. 186, 188 f. Her findes ogsaa den bekjendte Udtalelse af ham:

•Et licet ipse etiam, genitus de gente Brahorum,
Nomen ab insigni nobilitate traham,
Et licet antiquus materni sanguinis ordo
Bildorum celebrem me quoque stirpe ferat,
Nil tamen his moveor. Nam quæ non fecimus ipsi,
Et genus et proavos, non ego nostra voco.
At mea mens ausis operum majoribus ardet,
In quibus excellens cernitur esse labor. •

Mange have følt sig tiltalte heraf; mig forekommer det, at Selvfølelsen træder vel stærkt frem. Ubetinget foretrækker jeg i en Adelsmands Mund de bekjendte, af en stik modsat Grundanskuelse dikterede Udbrud, der undfløj Herluf Trolle og Sten Rosensparre (Rothe, Brave Danske Mænds og Qvindes berømmelige Eftermæle, I. 551: 54). Lignende Udtalelser som Tyge Brahes kan man oftere træffe hos Datidens adelige, men de betyde vist i Regelen meget lidet. Paa Ørbæklunde i Fyn har Jesper Friis 1630 anbragt følgende Distichon:

•Quid genus est? Nil est. Nomen virtute paratur,
Et virtus nostros nobilitavit avos. •

(Dsk. Atlas, III. 597.) 1584 skriver Frans Rantzau i en Stammbog:

•Non satis est veterum clypeos jactare parentum,
Nobilis hic vere est, quem sua facta probant. •

Stammbuch-Blätter des Norddeutschen Adels, hrsg. v. A. M. Hildebrandt, Berlin 1874, S. 322. — Idet jeg citerer dette tyske Skrift, i hvilket ogsaa adskillige danske Adelsmænd figurere, kan jeg ikke lade være at gøre opmærksom paa følgende der (S. 10) forekommende Linier fra 1633:

sit Fædreland for at leve blandt fremmede og til Dels paa deres Bekostning, udgjorde hans Følge over 20 Personer¹⁾, og en dansk Adelsmand, som saa ham i Hamborg, i hvis Nærhed han opholdt sig paa et af Henrik Rantzaus Godser, ytrer sig med stor Bitterhed om hans Lyst til at optræde som en Fyrste²⁾).

At der i den Kreds af unge Lærde og studerende, som han havde om sig, foregik hyppige Personskifter, laa for en stor Del i selve Forholdets Natur, da de, som saaledes gik ham til Haande, i det hele kun kunde betragte deres Ophold hos ham som en Overgang eller et Uddannelsesled; men at der ogsaa har været andre Aarsager til den raske Vexlen, synes rimeligt. Om nogle ganske enkelte vide vi, at de holdt ud hos ham i flere Aar, andre bortkaldte Døden, medens de tjente ham, men Resten var et uroligt Folkefærd, der snart fik nok af Hveens Herligheder. Da dette havde været saaledes en Tid lang, og Tyge Brahe vistnok følte, at denne altfor hyppige Omskiftelse ikke var til Baade for hans Virksomhed, indførte han 1585 den Skik, at i det mindste nogle af de nye Disciple maatte, forinden de optoges, forpligte sig til at blive hos ham i tre Aar³⁾; men det hjalp ikke stort, og nogle af dem, der netop vare bundne ved en saadan Forpligtelse, drog bort alle-

•Wolgeboren ist Ehr, Wol er Zogen ist noch Viel mehr,
Wolgelebet ist frewdt, Wolgestorben ist seligkeit. •

Mulig ere de ældre endnu, men i hvert Tilfælde viser det sig, at Ambrosius Stub ikke kan være Forfatter til det bekjendte, nu under hans Navn gaaende *Impromptu*, der ligefrem er en Oversættelse af hine Linier. Jvfr. Ambr. Stubs saml. Digte, 3. Udg. ved F. Barfod, S. 156, 192 f.; N. M. Petersen, Bidrag t. den danske Literaturs Hist. IV. 458 f.

¹⁾ Dsk. Mag. II. 348.

²⁾ Utrykt Brev. Endnu i Bøhmen vedblev han at føre stort Hus og holde aabent Taffel (J. v. Hasner, Tycho Brahe u. J. Kepler in Prag, Prag 1872, S. 16 ff.), og 1599 forskrev han ikke mindre end 20 Heste fra Danmark (Friis, Breve og Aktstykker ang. Tyge Brahe og hans Slægtinge, S. 51 ff.).

³⁾ Dsk. Mag. 4. R. II. 33.

rede efter kort Tids Forløb¹⁾. Hvori Forpligtelserne for øvrigt bestode, er os ubekjendt²⁾, kun om den unge Georg Ludvig Frobenius, som, født 1566 i det Würzburgske, i Aaret 1591 var Gjæst i nogle Uger paa Uranieborg, vide vi, at han, da han blev spurgt af Borgens Herre, om han vilde tjene ham, maatte svare nej paa Grund af de utaalelige Betingelser³⁾. 6 Aar senere traf Frobenius atter sammen med den danske Astronom paa Godset Wandsborg, som hin havde i Forpagtning. Det blev et lidet glædeligt Møde for Frobenius, hvem det forarsagede store Tab, og som i sine Optegnelser giver sin Sorg herover Luft i et stille Suk: »Gud tilgive ham det»⁴⁾. Skæb-
nen vilde, at Tyge Brahe blandt sine Medhjælpere tilsidst skulde faa en Mand, der ikke alene ragede højt op over alle de andre, men hvis Geni endog fordunklede vor berømte Landsmand. Det var Johan Keppler. Han skriver: »Tyge er en Mand, med hvem ingen kan leve uden at udsætte sig for de største Fornærmelser»⁵⁾, en haard Beskyldning, især da den udtales af En, hvis elskværdige, godmodige Væsen og føjelige Karakter

¹⁾ Dsk. Mag. 4. R. II. 33 f. Jvfr. Dagbogen S. 147, 239, 247.

²⁾ Bl. a. formodentlig til Hemmeligholdelse af astronomiske Opdagelser, jvfr. Friis, Tyge Brahe, S. 288.

³⁾ F. L. Hoffmann. Der gelehrte Buchhändler Georg Ludw. Frobenius in Hamburg, Hamb. 1867, S. 4—5. Frobenius nævnes ikke i Dagbogen, uagtet han var 4—5 Uger paa Hveen. Overhovedet maa det udtrykkelig fremhæves, at Dagbogen er alt andet end fuldstændig i sine Optegnelser. Saaledes forekommer, for blot at omtale et Par Exempler foruden det anførte, Peder Jakobsen Flemløse, som i Marts 1586 foretog en Rejse til Tydskland fra Hveen efter at have været her i flere Aar (Tychonis Brahe Epistolæ astronom., lib. I, Uranib. 1596, p. 12), ikke i Dagbogen før i Decbr. 1587, for saa vidt man tør udtale sig bestemt, hvor saa meget beror paa Gisninger. Nielas de Vrint, som i Febr. 1596 var paa Uranieborg (Dsk. Mag. 4. R. II. 29), er ikke heller omtalt i Dagbogen, og om den Friherre Augustin af Mørspørg og Bøffort, som 1592 skal have gjæstet Hveen (Friis, Tyge Brahe, S. 357), gjælder det, at han i al Fald ikke er navngivet i Dagbogen.

⁴⁾ Hoffmann, G. L. Frobenius, S. 7.

⁵⁾ Friis, Tyge Brahe, S. 288.

man stærkt har fremhævet¹⁾. Dog maa det ikke heller overses, at Keppler i denne Periode af sit Liv var meget ømfindtlig, medens Tyge Brahe, hvem saa mange Sorger hjem-søgte, med Alderen sikkert er bleven endnu mere heftig og fordringsfuld, og at Forholdet mellem dem senere forbedredes betydelig.

Som Lensmand og Herremand havde Tyge Brahe mange Mennesker under sig. Hvis man tror, at han, som havde ytret sig saa ringeagtende om ædel Byrd, optraadte venlig og ligefrem mod sine undergivne, tager man storlig fejl. Ogsaa her viser Hensynsløshed sig som en af hans slemme Egenskaber. Det er bekjendt nok, hvor utilfredse Bønderne paa Hveen vare med ham. Næppe havde han haft Øen i to Aar, før en kongelig Befaling maatte forbyde dem at flytte bort, fordi de paa Grund af hans Byggeri besværedes noget mer end forhen²⁾. Men dermed faldt de ikke til Føje, og 1581 maatte Kongen gribe ind og ordne Forholdet mellem dem og Lensmanden, en Ordning, hvorved hver Halvgaards Hoveri blev fastsat til to Dages Værk om Ugen til Lands eller Vands³⁾. Sagen var dog heller ikke hermed bragt til Afslutning, Bønderne bleve ved med at ytre Misfornøjelse og føre Klager, som det synes med god Grund, og 1597 skikkedes et Par Rigsraader derover⁴⁾. En af de sidste Efterretninger, Dagbogen indeholder, er netop den, at Bønderne, hvis Klage fremkaldte Ordren til Rigsraaderne om at foretage en Undersøgelse paa Stedet, drage afsted til Kongen⁵⁾. Men Dagbogen fortæller mere. Den giver en Del Oplysninger, som, satte i Forbindelse med hverandre og med, hvad ellers vides, kaste, hvor ubetydelige de

¹⁾ Hasner, T. Brahe u. J. Kepler in Prag, S. 30.

²⁾ Friis, Tyge Brahe, S. 89.

³⁾ Dsk. Mag. II. 213 ff.

⁴⁾ Dsk. Mag. II. 276, 315 f., 337. Jvfr. Dsk. Mag. 3. R. IV. 263; Dagbogen S. 153; Friis, Breve og Aktst. ang. T. Brahe, S. 3—4, 103; Ol. Wormii Epistolæ, p. 1032.

⁵⁾ 18. Marts 1597 hedder det nemlig: •Abeunt R. ad Reg[em].• Jeg forstaar hint R. som Rustici og sætter Nötitsen i Forbindelse med Ordren af 4. April.

end i og for sig ere, et mærkeligt Lys over Forholdene paa Øen og vise, hvorledes Utilfredsheden navnlig hos Tyendet ytrer sig i hemmelige Undvigelse¹⁾; en Gang kom det endogsaa, som der siges, til Mytteri²⁾. Nej, det var tilvisse intet stille og fredeligt Liv, der rørte sig paa den lille Ø i dens Glanstid. Der som næsten alle Vegne var Navnkundigheden dyrekjøbt. —

Medens Dagbogens Meddelelser have givet Anledning til disse Betragtninger over Tyge Brahes Forhold til hans Omgivelser, er der et andet Punkt, hvor dens fuldstændige Tavs-
hed maa vække Forundring og opfordre til nøje Eftertanke. Naar man læser dens mangfoldige Notitser om Folk, der komme og gaa, og om selve Mesterens Færden frem og tilbage, naar man hører, hvorledes hans Børn, alt som de voxe til, jævnlig omtales i den, idet snart Sønnerne sendes i Skole, snart Døtrene skikkes til en Slægtning, og naar man af den erfarer deres Sygdomme, saa paatvinger sig uvilkaarlig det Spørgsmaal: Hvor kan det være, at hans Hustru aldrig omtales med et eneste Ord af Dagbogens forskjellige Nedskrivere? Allerede tidligere hvilede der et mystisk Slør over hans Ægte-

¹⁾ 20. Jan. 1589: •P. Petrus aufugit. 14. Aug. s. A.: •Aufug[it] nanus vapu[latus?] M. l. M (ulæseligt for Udgiveren og uforstaaeligt for Læseren). 8. Nov. 1590: •Sartor ac molitor clam se noctu subduxerunt. 17. Juli 1592: •P[etrus] et N[icolaus] fugam adornarunt. 5. Maj 1596: •Conatur Per geck aufugere. — Derimod tør Notitsen 16. Marts 1596: •Interfecit seipse quidam tritorum ikke anføres som Bevis paa Slotsherrens Haardhed, da der mangler nærmere Angivelse af Motivet til Handlingen.

²⁾ 22. Juli 1596: •Elisabetha filia Pavli pharmacopolæ, Joachimus et Theodoricus propter seditionem dimittuntur. — Undertiden straffede Tyge Brahe med Fængsel. 13. Okt. 1590: •Sartor in carecrem detruditur. 16. Okt. s. A.: •Sartor de carcere dimittetur. (mon ikke: dimittitur?). Straffen havde til Følge, at Skrædderen et Par Uger efter løb sin Vej og tog En med sig, Mølleren (s. foregaaende Anm.). Der har vist oftere været Brug for Gaardsretten, hvorom det hedder 19. Aug. 1594: •Hoc die nobis prælectum est Gaardtzret s[ive] de coco et cellario.

skab, nu synes det at blive tættere. Da flere af dem, som i de senere Aar have skrevet om denne Sag, snarest synes at være gaaede uden om Vanskelighederne, skal jeg gjøre Rede for, hvori de bestaa, idet jeg overlader Løsningen af Gaaden til den, som engang — gid, det maatte blive snart! — vil paatage sig det brydsomme, men taknemmelige Hverv at give os en grundig Skildring af Tyge Brahe baade som Menneske og som Videnskabsmand.

Om Tyge Brahe fortæller hans ældste Biograf, at han i Aaret 1573 holdt Bryllup med en Pige af simpel Herkomst (plebeja) ved Navn Kirstine fra Landsbyen Knudstrup, en Mesalliance, der bragte ham i Strid med hans Familie, saa at Kongen tilsidst maatte mægle Forlig¹). Dermed er da ogsaa det meste fortalt af, hvad vi vide om hende, førend hun med ham forlod Danmark 1597. Efter den Tid omtales hun oftere, ikke blot i den Ligtale, som Jessenius holdt i Prag over hendes Ægtefælle²), men ogsaa i Breve og Aktstykker. Tre Aar efter hans Død gik ogsaa hun bort (hun døde af Vattersot) og begravedes ved hans Side i Teinkirken i Prag³). Hun var, som sagt, af uadelig Byrd; om hun var en Bondepige eller en Præstedatter⁴), gjør mindre til Sagen; langt vigtigere er

¹) P. Gassendus, *Tychonis Brahei vita*, 2. Ed., Hagæ Comitum 1655, p. 25. Hans Kilde til dette (med Undtagelse af Aarstallet, som det synes) er et Udsagn af Guillelmus Cæsius Jansonius: Willem Janszoon Blaeu, der i to Aar skal have boet hos Tyge Brahe (jvfr. p. 10). Hans Afrejse fra Hveen i Maj 1596 berøres i Dagbogen (S. 249), men der siges kun, at han hele Vinteren havde været paa Øen. Muligt ogsaa, at Gassendi har faaet Oplysninger om Tyge Brahes Hustru fra Professor Jørgen From († 1651), der var i Besiddelse af Bidrag til *Astronomens Historie*, s. Olai Wormii *Epistolæ*, p. 1030; P. Gassendi *Opera omnia*, T. VI. (*Epistolæ*), Lugd. 1658, Fol., p. 518. Jvfr. Gassendus, *T. Brahei vita*, p. 206.

²) Gassendus, *T. Brahei vita*, p. 232. Han navngiver hende ikke, han siger blot: *•Cum conjugæ honestissima suiqve observantissima femina maxima vixit concordia . . . consorti suæ facilis.*

³) Dsk. Mag. II. 357, 370.

⁴) Dsk. Mag. II. 191. I Følge Tyge Brahes seneste Biograf var hun *•en smuk ung Pige* (Friis, *Tyge Brahe*, S. 45), men desværre

det derimod at faa at vide, hvorledes det forholder sig med de Efterretninger, der mælde, at hun slet ikke har været hans Hustru. Flere gamle adelige Slægtebøger berette udtrykkelig, at han ikke var gift, men levede sammen med en ufri Kvinde¹⁾.

mangler der Henvisning til den ubekjendte Kilde, hvorpaa denne Efterretning vel maa være grundet. Follin (Helsingborgs Hist. S. 71), som giver hende Navnene •Christina Barbara•, har ogsaa mere, end de trykte Kilder synes at hjemle.

- ¹⁾ Dsk. Mag. II. 192. Den Omstændighed, at det i Fru Sofie Brahes Slægtbog (Ny kgl. Saml., Fol., Nr. 770) hedder om hendes Broder: •Han gifte(de) sig ikke med nogen Adelspersoner, men havde dog Børn med en Kvinde af privat Stand, med hvilken han sin ganske Livstid som udi Ægteskab levede•, kunde paa Grund af Forfatterindens nære Slægtskab med den paagjældende let faa megen Betydning for Spørgsmaalets Afgjørelse, og det er derfor vel værdt at lægge Mærke til, at de anførte Ord ikke skrive sig fra Sofie Brahe, om de end findes i hendes Bog. Som denne nu er, begynder den med et Blad, der er betegnet som 106, men først Blad 124 tager den gamle Haandskrift sin Begyndelse. Stykket om Tyge Brahe findes nu netop i den første, med en yngre Haand skrevne Del, nemlig Blad 116. I Tidernes Løb er Bogen bleven defekt, og man har suppleret det manglende med en nyere Afskrift, men man har ikke passet paa at hente denne fra rette Sted. At Bogens Hovedmasse virkelig er Sofie Brahes Slægtbog, fremgaar ved en Sammenligning med en anden Slægtbog; som paa Bindet bærer Navnene Palle Urne og Thale Ulstand samt Aarstallet 1644 (Thottske Saml., Fol., Nr. 1077), thi denne, der paa Titelbladet udtrykkelig siges at være en Udskrift efter en Slægtbog, som har været Fru Sofie Brahes, stemmer nøje overens med den ældre Del af det nys beskrevne Manuskript, hvorimod den afviger fra den yngre Del, der altsaa maa stamme fra en anden Kilde. Stedet om Tyge Brahe lyder i Palle Urnes (det vil altsaa sige Sofie Brahes) Slægtbog ganske anderledes end det før anførte, idet der siges, at •han drog selvillig af Riget, der han var i hans 51de Aar, med Hustru og Børn til Prag i Böhmen• (Bl. 142). Søsterens Vidnesbyrd indeholder altsaa en Anerkjendelse af Ægteskabet. Sofie Brahes Slægtbog (Nr. 770) har været ejet af Klevenfeldt, og det er maaske ham, der har ladet den manglende Begyndelse afskrive, man skulde næsten tro efter en anden Slægtbog, som var i hans Besiddelse (nu ogsaa i det Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml.,

Da man nu imidlertid har ment at have Beviser nok for Urigtigheden heraf, har man forklaret den som en Følge af Standsfordomme hos Slægtbøgernes adelige Forfatterinder, der oversaa det ulige Ægteskab. Men Slægtbøgerne staa ikke

Fol., Nr. 774), og som skal være forfattet i Ribe ved Midten af det 17de Aarhundrede. Stykket om Tyge Brahe findes her Bl. 256 og har en paafaldende Lighed med det i Nr. 770. — Skjønt der ikke kan være Tale om her at gaa nærmere ind paa en Undersøgelse om de adelige Slægtbøger, skal jeg dog med Hensyn til det berørte Punkt dvæle lidt endnu ved nogle af dem, som findes i det kgl. Bibliothek. Fru Lisbeth Bryske fortæller, som det ses af Citatet i Dsk. Mag., at Tyge Brahe ikke var gift. Hun døde vel først 1674, men da hun var født allerede 1585 (Kvartalsskr. Orion, I. 321 ff.), var hun altsaa 16 Aar gammel ved Astronomens Død. Det samme, som hun siger, læses ogsaa i andre Slægtbøger: 1) Thottske Saml., Fol., Nr. 1078 (S. 4); den har Aarstallet 1643 og har, som jeg ved en anden Lejlighed skal paavise, været Hans Pogvisk's; 2) Ny kgl. Saml., Fol., Nr. 774 b (Bl. 79); den har tilhørt Fru Sofie Gyldestjerne, der 1652 havde Bryllup med Klavs Juel og døde 1668 (Bang, Saml. af nyttige og opbyggelige Materier, II. 654; Vedel Simonsen, Jørgen Brahes Levnetsbeskriv. S. 103); hun havde faaet Bogen, der paa Ryggen bærer Titlen: •Jomfru• Lisbeth Bryskes Genealogi, af sin Svigermoder, Fru Sofie Sehested; 3) Thottske Saml., Fol., Nr. 1085 (Bl. 90); uden paa Bindet staar: •Knud Bille H. S., Sten Bille H. S., Navnene paa to af Henrik Bildes og Lisbeth Bryskes Sønner. — Efterretningen, at Tyge Brahe levede sammen med en ufri Kvinde, findes foruden i de to nævnte Manuskripter (Ny kgl. Saml., Fol., Nrr. 770 og 774) ogsaa i Fru Sofie Belovs og hendes Datter Jomfru Anne Thotts Slægtbog (Thottske Saml., Fol., Nr. 1080, S. 46). Sofie Belov døde 1650 som Enke efter Christen Thott til Boltinggaard (Hofman, Danske Adelsmænd, I. 129, Tab. 2). I en af de ældste Slægtbøger, Fru Marine Bildes (Ny kgl. Saml., Fol., Nr. 771 f, Bl. 7), hedder det noget afvigende: •Tyge Brahe blev ikke forsét (o: gift), mens havde dog mange Børn med en Slegfredkvinde•. Bogen er skreven 1599; dens Forfatterinde var født 1537 (Danske Saml. 2. R. V. 60; Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. VI. 305). — Med Sofie Brahes Optegnelse, som den foreligger hos Palle Urne, stemme Slægtbøgerne Thottske Saml., Fol., Nr. 1079 (Bl. 217) og Ny kgl. Saml., Fol., Nr. 772 (Holger Parsbergs, 1671).

ene. I Følge en gammel Udskrift af Forhandlingerne paa Roskilde Landemode 1597 omtaltes der, at Præsten paa Hveen var bleven afsat (samme Aar), fordi han foretog sig Forandringer i Daabsritualet, •saa og at han ikke har straffet og paamindet Tyge Brahe paa Hveen, som i 18 Aar ikke har været til Sakramentet, men med en Bislopperske ligget i ondt Levnet¹⁾. Her kan man ikke tage sin Tilflugt til Standsfordomme; Gejstligheden kunde ikke, skulde man tro, betragte det Baand, den selv havde indviet for Alteret, som ikke tilværende, og det ser derfor næsten ud, som om dette Baand slet ikke var blevet knyttet, med mindre man vil antage, at den Person, som betegnes med et saa haanligt Navn, har været forskjellig fra Kirstine, en Antagelse, der dog næppe vil finde stort Medhold.

I Helsingborg Kirke hænger paa Væggen en Metalplade med et latinsk Digt. Det er en Indskrift over en lille Pige paa 3 Aar, hvem Pesten 1576 bortrev. Hendes Fader har selv forfattet Indskriften og kalder hende deri sin naturlige Datter. Hans Navn er — Tyge Brahe²⁾. Ogsaa i den nærliggende Wäsby Kirke haves en lignende Indskrift af ham over et lille Barn, en Søn af ham, der døde i Januar 1577, faa Dage gammel; denne Søn betegnes ligeledes som uægte³⁾.

¹⁾ Dsk. Mag. II. 317. Jvfr. Ny kirkehist. Saml. V. 40. Naar der hos Cawallin (Lunds Stifts Herdaminne, III. 328) er Tale om 10 Aar, beror dette vel blot paa en Trykfejl.

²⁾ •Kirstinæ dulciss. filiola naturali. Bang, Saml. af nytt. Materier, II. 289 f. Follin, Helsingborgs Hist. S. 71 (jvfr. Rettelser). Indskriften er desuden trykt flere Steder, s. Dsk. Mag. II. 194.

³⁾ •Claudio dilecto filiolo naturali. S. P. Sundius (præs. S. Bring), Diss. tractum territorii Lofguddiani Kullen dictum adumbrans, Lond. Goth. 1754, 4°, p. 31; Nordisk Tidskrift utg. af A. Sohlman, 1852—53, S. 260 (23de Ark). Der, hvor Indskriften formentlig først er meddelt, nemlig i S. Bring, Monumenta Scanensia, I. 234—35, har den Aarstallet M. D. L. XXII, men at dette er en Trykfejl, er klart af Texten, der siger, at den er fra 1576. (Strax efter siges Barnet at være død 4 Aar efter det formentlige Bryllup, altsaa 1577.) Sommelius (Lexicon eruditorum Scanensium, I. 286—87), som har optrykt den efter Bring,

Det er mærkelige Oplysninger. Om Datteren har man været tilbøjeligst til at tro, at hun, der var kommen til Verden i Oktbr. 1573, var født af den, der samme Aar efter den gamle Beretning blev hans Hustru, idet man blandt andet har fremhævet, at Barnet ligesom denne hed Kirstine. Skjønt den almindelige Opfattelse angaaende hendes Moder vistnok bør fastholdes, maa det dog bemærkes, at den anførte Bevisgrund ikke har den tillagte Betydning, eftersom Navnet Kirstine fandtes i Brahernes Familie og Tyges andre Børn alle synes at være opkaldte efter hans paarørende. Man har imidlertid næppe tilstrækkelig betænkt, at selv om Datteren var født før Brylluppet, vilde dette dog have legitimeret hendes Fødsel; naar hun desuagtet 1576 af sin egen Fader betegnes som uægte, kan hendes Moder dengang endnu ikke have været gift med ham, og dette bestyrkes yderligere af den anden Gravskrift, hvor han erklærer ogsaa det 1577 fødte Barn for illegitimt. I Mellemtiden, i Aaret 1574, var hans Datter Magdalene født¹⁾. Hendes Skæbne blev temmelig ublid. Da Lægen Gellius Sacerides, som i flere Aar havde arbejdet paa Hveen, vendte tilbage fra en længere Udenlandsrejse, paa hvilken han 1593 havde erhvervet Doktorgraden i Basel, besøgte han igjen ofte Uranieborg, og en Følge af disse Besøg blev, at han anholdt om Magdalenes Haand. Faderen gav sit Samtykke, men snart kom det til Forviklinger mellem dem, og Enden blev et Brud, der ikke gik af i Stilhed, men gav Anledning til ubehagelige Forhandlinger for Universitets-Konsistoriet²⁾. Man vil kunne sige, at Tyge Brahe, som selv havde hentet sig en Brud udenfor sin Stand, næppe kunde nære nogen Betænkelighed ved at bortgive sin Datter til en borgerlig, saa meget mindre som hun under de da herskende Anskuelser ikke godt kunde

har da ogsaa uden videre rettet Aarstallet til 1576, hvorimod Trykfejlen er gjentaget af Follin (Helsingborgs Hist. S. 72) og, som det lader til, oversat af N. M. Petersen (Bidr. t. den danske Lit. Hist. III. 231).

¹⁾ Dsk. Mag. II. 194.

²⁾ Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Hist. 1537—1621, III. 618 og de der citerede Steder.

gjøre Regning paa at finde en adelig Frier; og — selv om man vil betone de forskjellige Stillinger, hvori en adelig Mand og en adelig Kvinde bragtes ved Giftermaal med en uadelig, idet han blev i Standen, men hun sank under den, saa at der nok kunde være nogen Grund for Tyge Brahe, der visselig ikke var Demokrat, til at betænke sig vel, inden han forbandt sin Datter med sin fordums Discipel, — skal det dog indrømmes, at Forlovelsen ikke beviser, at hendes Moder ikke var Tyge Brahes Ægtehustru. Men en Antydning i den Retning, foruden hvad Gravskrifterne og Landemodesforhandlingerne mælde, kunde maaske findes deri, at Datteren i Optegnelserne om Konsistorieforhandlingerne gjentagne Gange kaldes slet og ret Magdalene¹⁾; det lille Ord «velbyrdig», som ellers nødvendig fattes foran et Adelsnavn, mangler, ja, hvad mere er, hun tituleres ikke engang «Jomfru». Hun er altsaa ikke bleven betragtet som adelig. Spørgsmaalet bliver nu, om dette var en Følge af Forordningen af 19. Juni 1582, som erklærede en Adelsmands Børn med en uadelig Hustru for ikke at «være eller holdes for Adelsbørn eller fri Folk», og som traf ikke alene de Ægteskaber, der bleve indgaaede efter den Dag, men ogsaa dem, der vare stiftede forinden²⁾. Men ligesom det ikke

¹⁾ Dsk. Mag. II. 296 f.

²⁾ Kolderup-Rosenvinge, Grundrids af den danske Retshistorie, 2. Udg., I. 151 f. (§ 86). Jvfr. J. E. Larsens saml. Skrifter, I. Afd. I. 384; Stemann, Den danske Retshistorie, S. 319. — I Norge, hvor den samme Bestemmelse indførtes, efter den norske Adels udtrykkelige Anmodning, ved Forordningen af 31. Juli 1591 (se Dsk. Mag. III. 118 f. eller Norske Rigsregistranter, III. 202 f., thi Aftrykket i Paus' Saml. af gl. norske Love, II. 428, hvor Forordningen har faaet en urigtig Dato, har ved at forbigaa et Par Ord slemt forvansket Meningen), gjordes der dog den billige Forandring, at den kun kom til at gjælde de Adelsmænd, som efter den Dag toge ufri Kvinder til Ægte. Desuagtet henvendte Hans Offesen (Rød) sig til Kongen for at faa sine med en ufri Kvinde avlede Børn, hvoraf de to allerede vare gifte med Adelsmænd, erklærede for adelige med fuld Ret til Arv efter ham. Kongen indrømmede hans Begjæring (18. Sept. 1596, Norske Rigsregistr. III. 437 f.), da han havde ægtet Dotrenes Moder

er ganske klart, om Forordningen ogsaa berøvede de Børn, som vare fødte i et sligt ulige Ægteskab før dens Udstedelse, deres Adelskab¹⁾, saaledes maa man vistnok indvende mod den Betragtningssmaaade, der vil forklare det Fænomen, at Magdalene maa undvære alle adelige Attributioner, af Forordningen, at denne næppe havde stort at sige i det daglige Liv udenfor de Tilfælde, hvor den fik praktisk Betydning, altsaa i Arvesager. Jeg har lidt ondt ved at tro, at Universitetets Notar, eller hvem der har optegnet hine Forhandlinger, skulde her, hvor der ikke var Tale om Magdalenes retslige Krav, begrundede paa Fødsel, begaa en Uhøflighed mod hende og hendes Fader ved at nægte hende en Titel, som tilkom enhver Adelsmands ægtefødte Datter, selv om han strængt juridisk taget vilde være berettiget dertil. De, hvem Bestemmelsen nærmest interesserede, synes ikke at have overholdt den videre nøje, hverken Regeringen eller Adelen. Hvor lidet Adelen brød sig om at følge Regeringen i den moralske Tendens, hvoraf Forordningen udsprang²⁾, viser mer end ét Exempel, og at Regeringen, hos hvem man ellers skulde vente størst Strænghed, ikke heller altid tog det saa nøje med den kongelige Befaling,

lang Tid før, end hine Artikler udstedtes; man skulde tro, at en saadan Indrømmelse var overflødig. Regeringsraadet havde imidlertid to Aar tidligere ganske vist Sagen fra sig, men af dets Skrivelse (Nsk. Rigsreg. III. 359) faar man rigtignok ogsaa det Indtryk, at den forholdt sig noget anderledes, end der siges i Kongebrevet fra 1596, hvad enten det nu er Raaderne, som have misforstaaet den, eller det er den paagjældende, som paa egen Haand siden har forbedret den lidt for at finde villigere Øre hos Kongen.

- ¹⁾ Først, at hvor nogen Adelsmand haver taget sig ufri Kvinde eller herefter tagendes vorder og avler Børn med hende, da skulle samme deres Børn ikke være eller holdes for Adelsbørn eller fri Folk. Samling af kgl. aabne Breve, trykt i Kbhvn. 1590 af Mads Vingaard, Bl. C^{vo}.
- ²⁾ Jvfr. Nyt jurid. Arkiv, VIII. 179 og Hist. Tidsskr. 4. R. V. 151 f. — I Christian IV's norske Lov af 1604 (4. Bogs 7. Kap.) hævdes den endnu (Udg. 1855, S. 78), men i hans saakaldte store Rees af 1643 er den ikke optaget. Jvfr. Stemann, Retshist. S. 319. Deraf følger dog ikke, at den er opgivet.

fremgaar af den hveenske Dagbog. Tyge Brahes Sønner bleve nemlig sendte til Sorø Skole¹⁾, og det ikke blot den ældste, Tyge, som var født 1581²⁾, men ogsaa den yngre, Jørgen, hvis Fødsel faldt i Aaret 1583³⁾, altsaa efter Forordningen. For at faa dem optagne i Sorø Skole maatte han imidlertid have Regeringsraadets Tilladelse dertil; men det er aabenbart, at han ikke kunde have sendt dem til denne Skole, der som bekjendt var oprettet for 30 adelige og 30 uadelige Drengene, hvis de der skulde regnes blandt de sidste. I en anden Skole kunde de vel som Sønner af en Adelsmand hæve sig over deres borgerligfødte Kammerater, i Sorø derimod vilde 30 Smaatyranter idelig foreholde dem deres Moders uædle Byrd, dersom denne virkelig i det daglige Liv satte en saadan Plet paa hendes Børn, at de kun vare at agte som ufri. Det vilde have været en utaalelig Stilling for dem, og deres Fader vilde aldrig med Ro have fundet sig i, at hans Sønner udsattes for saadanne Forhaanelser. Deres Skolegang i Sorø er da ikke alene et Bevis for, at Regeringen maa have optaget dem blandt de andre Adelsbørn, men den beviser ogsaa, hvor lidet Adelen i mange Henseender bekymrede sig om Forordningen⁴⁾, thi havde denne gjaldt i sin fulde Udstrækning, kan man være vis paa,

¹⁾ Dagb. S. 154, 199, 211 f.

²⁾ Dsk. Mag. II. 218.

³⁾ Dsk. Mag. II. 219.

⁴⁾ Rigshofmesteren Christoffer Valkendorfs Broder Erik Valkendorf, hvis Hustru Birgitte Lindenov døde 1568 (St. Friis, Roskilde Domkirke, S. 215), havde efter 1588 to naturlige Sønner, Herluf Eriksen og Christian Eriksen, der begge adledes af Christian IV 1616 (Brasch, Vemmetoftes Hist. I. 197); men allerede forinden han saaledes indtraadte i Faderens Stand, havde Christian ægtet en adelig Dame, nemlig Sofie Krabbe (Weinwich, Beskriv. ov. Stevns-Herred, S. 94). Det bør dog bemærkes med Hensyn til denne Sofie Krabbe, en Datter af Niels Krabbe til Vegholm og Birgitte Skave og en Svigerinde til Fru Lisbeth Bryske, at hun havde en Søster, Ellen Krabbe, der som Enke efter sin første Mand, Frederik Skovgaard, ægtede en Bartskjær i Kjøbenhavn, og en Broder, Ejler Krabbe, som giftede sig med en ufri Kvinde (Hofman, Danske Adelsmænd, II. 201, Tab. 1; Mumme, St. Knuds Kirke i Odense, S. 115).

at den adelige Skoleungdom ikke havde forsømt praktisk at udøve de Lærdomme, som den havde hørt docere i sit Hjem, overfor de hveenske Dreng.

En væsentlig Indvending vil dog kunne rejses mod den Bekræftelse paa Gravskrifternes Udsagn, som jeg har ment at have i Konsistorieakterne. Magdalene havde samme Moder som de øvrige Børn, der bleve voxne¹⁾. Vare da ogsaa de fødte udenfor Ægteskab? I saa Fald have Regeringsraaderne unægtelig handlet vel ugenert, da de optog Sønnen i Sorø Skole. Eller har Tyge Brahe ægtet Kirstine efter Magdalenes, men førend Sønnen Tyges Fødsel? Da synes det, at hun maatte komme til at dele Kaar med hendes senere fødte Søsken. I begge Tilfælde maatte hun behandles paa samme Vis som Sønnen, og man bliver derfor maaske dog nødt til at opgive Forsøget paa at hente et Bevis for hendes uægte Fødsel i den titelløse Maade, hvorpaa hun nævnes 1596²⁾. Hvorledes dette nu end forholder sig, turde det dog staa fast, at den gamle Efterretning om Tyge Brahes Bryllup i Aaret 1573 maa opgives som urigtig, med mindre man, hvortil der næppe er nogen som helst Grund, vil opstille den Formodning, at de to Børn, der døde spæde, ikke havde samme Moder som de andre Børn. Man kunde maaske betragte Brylluppet som en Følge af det Kongebrev, der d. 11. Juni 1580 udfærdigedes til Bisperne³⁾, man kunde maaske ogsaa, og det med større Ret efter min Mening, af Optegnelsen om Landemodesforhandlingerne 1597 finde Anledning til at henføre det til et langt sildigere Tidspunkt⁴⁾. Med de for Haanden værende Oplys-

¹⁾ Hun kalder selv Kirstine for sin Moder. Dsk. Mag. II. 359, 361, 365, 369.

²⁾ Den lader sig ikke forklare af Forglemmelse eller sligt fra Nedskriverens Side, thi den gjentages. Else Mule nævnes rigtignok ogsaa uden noget Epitheton, men hun var jo ogsaa gift med den borgerlige Professor Niels Krag. Man maa desuden lægge Mærke til, at Magdalene intetsteds i Akterne kaldes med Efternavnet Brahe.

³⁾ Dsk. Mag. VI. 221 f.

⁴⁾ At Kirstine, da Tyge Brahe forlod Danmark, var hans Hustru, er ovenfor bemærket. Han betegner hende selv som saadan. I

ninger lader Spørgsmaalet sig ikke afgjøre. Det vilde blandt andet være af Interesse at erfare, hvorledes Formynderregeringen har motiveret Optagelsen af de unge Braher i Sorø Skole, især hvis de, som jeg er mest tilbøjelig til at tro, vare uægte Børn.

Fremstillingen i det foregaaende kunde synes at blive modsagt og altsaa omstødt af et Aktstykke fra 1630, der er udstedt af Tyge Brahes Søster Sofie, den eneste af hans Søsken, som da var i Live, og af hans øvrige nærmeste Slægtninge i Danmark. I dette paa Tydsk affattede Dokument¹⁾ hedder det, at hans Hustru vel ikke var af samme Stand som han, og at Bestemmelserne om, hvorledes der i saadanne Tilfælde skal forholdes blandt Adelen, endnu ere i Kraft, men at Meningen hermed ikke er, at hans Børn ikke skulde kunne arve hans efterladte Løsøre, i Særdeleshed da efter danske Love hans Hustru «in Ansehen ihrer beiden zusammen öffentlichs, unverändertes, ehresames Lebens für seines eheliches Weibes rechtlich muss erkannt werden. Wo auch sie nicht endlich also für seines rechtes, untadelhaftes Weib wäre gehalten worden, wäre es ihme nimmer gestattet mit derselben alhie in diesem löblichen Königreich bei die sechs und zwanzig Jahr vor seinem Abreise ruhig zu hausen, all dieweil mit einer ledigen, unehelichen Weibespersion zu leben keinem dieses Königreichs, es sei wes Standes er auch sein möchte, nimmermehr zugegeben.» Herefter skulde de altsaa være komne sammen 1571, men at der ogsaa dengang er bleven holdt Bryllup, fremgaar rigtig-

det bekjendte skarpe Kongebrev fra Oktbr. 1597, den danske Regerings Farvel til den bortdragne Astronom, forekommer følgende: . . . ligesom vi og Riget vare saa uformuendes, at vi slikt ikke afsted kunde komme, med mindre du med Kvinde og Børn skulde uddrage og slig Pendinge hos andre betle. (Dsk. Mag. II. 338). Uagtet Udtrykket «Kvinde» har en noget skurrende Klang, ikke mindst fordi der i samme Brev er Tale om Præsten paa Hveen og hans «Hustru», er det dog vist den korrekte officielle Betegnelse, og der vilde sikkert være blevet anvendt et ganske andet Ord, om der dermed skulde have været angivet, at hun ikke var viet til ham.

¹⁾ Dsk. Mag. II. 367 f.

nok ikke af Ordene, der synes at være satte paa Skruer. Hvorfor siges det ikke ligefrem, at de ere blevne viede sammen? Det ser næsten ud, som om det lange uforstyrrede Samliv skal have samme Virkning som den kirkelige Handling. Og er det ikke forunderligt, da det netop er Sofie Brahe, som har været med at udstede Dokumentet, at denne Tyges elskede Søster, der desuden nærere levende Interesse for Personalhistorien, ikke har kunnet angive noget nærmere om Brylluppet? I Mangel af bedre Bevis tages der Tillflugt til et saa lidet sigende Argument som det, at man ikke vilde have tilladt dem at leve sammen, hvis de ikke havde været Ægtefolk, en Paastand, hvis Uholdbarhed bliver indlysende, naar vi tænke paa den Kvinde, som uden at være viet til Hans Skeel i over 20 Aar var i hans Hus og fødte ham 11 Børn¹⁾, eller paa det forargelige Liv, Niels Arenfeld til Gundetved og Herlufstrup førte²⁾, eller paa de Oplysninger om den fynske Adels Usædelighed, som Biskop Engelstoft nylig har samlet³⁾. Desuden kunde jo mulig Tyge Brahe, som ovenfor antydet, netop have ægtet Kirstine, da man tilsidst ikke længer vilde se gennem Fingre med det bestaaende Forhold. Alt vel overvejet, er Dokumentet, som Attest betragtet, nær ved at sige det modsatte af det, som det skal udtrykke.

Som sagt, vi maa oppebie, at Tiden bringer nye Oplysninger, der kunne løse Spørgsmaalet. Det nye Bidrag til Tyge Brahes Historie, som nu er fremkommet, Dagbogen, vil ikke kunne yde et eneste fast Udgangspunkt til Modsigelsernes Udjævning, men nok kunne vække Formodninger og Tvivl. For Aarene 1596 og 1597 indeholder den følgende Efterretninger om hans egne Rejser og om hans Børn med Forbigaaelse af alt andet.

1596. 7 Jan. Tyge drog til Helsingborg. 17. Jan. Han kom hjem. 23. Jan. Han drog til Kjøbenhavn. 27. Jan. Han kom hjem. 21. Febr. Han drog til Kjøbenhavn. 5. Marts. Pigerne (puellæ) droge

¹⁾ Dsk. Mag. II. 192.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. VI. 397 ff.

³⁾ Hist. Tidsskr. 4. R. V. 151.

til deres Fader i Kjøbenhavn. 19. Marts. Tyge kom hjem. 5. Maj. Sofie og Sidsel (hans Døtre) ere syge. 24. Maj. Tyge drog til Kjøbenhavn. 28. Maj. Han kom hjem om Aftenen. 7. Juni. Han drog til Herredagen i Kjøbenhavn. 14. Juni. Hans Sønner kom om Natten. 16. Juni. Han kom hjem fra Kjøbenhavn. 29. Juni. Magdalene lider af Hovedpine. 7. Juli. Tyge drog til Kjøbenhavn. 17. Juli. Han kom hjem derfra. 4. Aug. Han drog til Kjøbenhavn. 15. Aug. Han kom hjem derfra. 15. Sept. Han kom hjem fra Kjøbenhavn¹⁾. 25. Sept. Han drog til Kjøbenhavn. 27. Sept. Den yngre Tyge drog til Faderen i Kjøbenhavn. 9. Okt. Tyge kom hjem fra Kjøbenhavn. 2. Nov. Han drog til Kjøbenhavn. 6. Nov. Den yngre Tyge drog til Faderen i Kjøbenhavn, men vendte om paa Grund af Modvind. 10. Nov. Tyge, Magdalene og Elisabeth droge til Faderen i Kjøbenhavn. 13. Nov. Tyge (Faderen) kom hjem. 19. Nov. Han drog til Kjøbenhavn. 24. Nov. Begge hans Sønner kom hjem fra Kjøbenhavn. 26. Nov. Han kom hjem. 27. Dec. Han drog til Kjøbenhavn med sine Døtre²⁾. — 1597. 6. Jan. Tyge kom hjem fra Kjøbenhavn. 7. Jan. Han drog til Skaane. 8. Jan. Niels Skrædder drog til Jylland og med Jørgen til Herlufsholm. 10. Jan. Han (o: Tyge) kom hjem. 28. Jan. Han drog med alle Børnene til Skaane. 7. Febr. Han kom hjem derfra. 15. Febr. Han drog til Kjøbenhavn. 24. Febr. Han kom hjem. 3. Marts. Sofie³⁾ er syg. 6. Marts. Tyge drog til Kjøbenhavn. 13. Marts. Han kom hjem derfra. 18. Marts. Han drog til Kjøbenhavn.

Med denne Prøve paa Dagbogens detaillerede Oplysninger liggende for sig vil man bedre faa Øje for, hvor gaadefuldt det er, at den aldrig nævner Kirstine, forudsat naturligtvis, at hun ikke er ment med nogle af de Bogstaver, som ikke lade

¹⁾ Udgaven har (S. 255): •Rediit Tycho Hafniam•, men Verbet redire betegner ellers stedse en Bevægelse til Hveen, og der maa derfor utvivlsomt læses: Hafnia. Rimeligvis er han sammen med de andre rejst til Hovedstaden d. 28. Aug. (•Profecti sumus Hafniam•) i Anledning af Kroningen, men er bleven tilbage der, da de andre allerede d. 8. Sept. vendte hjem.

²⁾ Hans Brev til Kansleren Christian Friis, der er dateret Uraniburgo pridie Calendarum Januarii Anni 1597 (Dsk. Mag. II. 310 ff.), er altsaa ikke ganske nøjagtigt i sin Datering.

³⁾ Er det det hans Datter, hvad man snarest skulde tro? Men i Følge det foregaaende skulde man formode, at hun var i Skaane. At antage (med Registret), at det er hans Søster, synes i hvert Fald ikke at kunne forsvares.

sig tyde. At hun ikke fulgte med Tyge Brahe paa hans mange Ture op og ned ad Sundet, er naturligt nok; men da han bryder op fra Øen med alle sine, selv da omtales hun ikke, og det er unaturligt og ubegribeligt, at sige hvis hun dengang har opholdt sig der. Men da hendes Ankomst eller Afrejse aldrig berøres, skulde man næsten tro et af to: enten har hun hele Tiden boet paa Øen — men da savne vi hende mellem den øvrige Familie ved Bortflytningen —, eller ogsaa har Uranieborg i alle disse Aar ikke huset hende¹⁾. Hvem vil tro det muligt? Hun skulde kun i Ny og Næ have modtaget et Besøg paa Knudstrup eller i Kjøbenhavn af sin elskede²⁾ Tyge Brahe, og han skulde i de lange Vinteraftener, naar Skyerne dækkede for hans Stjerner og han var træt af at sysle i Laboratoriet og tale med sine Medhjælpere, have siddet alene paa sin Borg, lyttende til Vindens melankolske Susen og tænkende paa, at den kjærlige Haand, som kunde glatte Rynkerne paa hans Pande, nu var langt borte, uden at han, den energiske Mand, skulde ophæve Adskillelsen! Nej, det er utroligt. Andre Efterretninger tyde ogsaa paa det modsatte. Klagen over Præsten paa Hveen kunde vel næppe have lydt, som den lød, hvis Kirstine ikke havde opholdt sig paa Øen. Da Franskmanden Pierre Daniel Huet 1652 gjæstede Hveen, fik han opspurgt en gammel Mand, som fortalte, at han ikke alene havde kjendt Tyge Brahe og Uranieborg, men at han ogsaa i sin Tid havde tjent ham og deltaget i Byggearbejdet. Han skildrede sin fordums Herre som en hidsig, vredagtig Mand,

¹⁾ Næppe vil nogen finde et Tegn paa hendes Fraværelse i den Omstændighed, at Hveen ogsaa modtog Besøg af Adelsdamer. Deres Antal var desuden meget ringe, jeg tror ikke, at Dagbogen i alle Aarene nævner mer end en halv Snes, og deriblandt vare flere, som vare meget nær i Slægt med Tyge, nemlig hans Moder og to Søstre og desuden en Svigerinde og en Søsterdatter.

²⁾ •Og var (hun) altid saa meget sorggiver, siden Vor Herre kaldede vor salig Fader,• skriver en af Døtrene om hende. Dsk. Mag. II. 370.

haard mod sine undergivne, men kjær af Drik og Kvinder¹⁾. Naar Huet derpaa lader sin Hjemmelsmand som Bevis herfor anføre, at Tyge ægtede en Bondepige og derved højlig krænkede Brahernes berømte Slægt, er det nok muligt, at Bonden kan have vidst nogen Besked herom, men Forfatteren synes dog nærmest at have hentet denne sin Viden fra Gassendis Bog, som han andetsteds citerer. Forudsat, at man ikke vil holde sig bogstavelig til Franskmandens Referat, der fremstiller Tyge Brahe i et lidet gunstigt Lys, er dog den Slutning formentlig rigtig, at havde Kirstine aldrig sat sin Fod paa Hveen, havde Bonden ikke et halvt Aarhundrede efter Tyge Brahes Død endnu bevaret Erindringen om hans Tilbøjelighed. — Men hvorfor er da Dagbogen saa tavs? Kun under Forudsætning af, at Kirstine ikke var hans Hustru, kan jeg forstaa, at man undgik at omtale hende i en Bog, hvortil han selv havde Adgang. Men om Dagbogen end kan bestyrke en Formodning, kan den dog intet bevise.

Hengiven til Vin og Kvinder! Saaledes lød altsaa Tyge Brahes Eftermæle blandt hans undergivne, og saaledes har det lydt ogsaa i nyere Tider²⁾. Og ligesom det Vidnesbyrd, han selv har givet sig paa sine •naturlige• Børns Epitafier, ikke

¹⁾ •Tychonem autem referebat hominem fuisse violentum, impotentem, iracundum, famulos et villicos male multantem, ebriosum qvoqve et mulierosum. P. D. Huetii Commentarius de rebus ad eum pertinentibus, Amst. 1718, p. 87. Et dansk Udtog af hans Rejseberetning i O. Wolffs Journal f. Politik, Natur- og Menneske-Kundsk, 1824, II. 1 ff. Se om ham og hans Rejse en Notits af L. Daae i (Norsk) Hist. Tidsskr. II. 323 ff. I Manuskript har hans Levnetsbeskrivelse været bekjendt for Basnage, som i sine Annales des Provinces-Unies depuis les négociations pour la paix de Munster (La Haye 1719, Fol., I. 522) meddeler Karakteristiken af Tyge Brahe. — Byggearbejdet paa Hveen fortsattes i mange Aar — endnu 1591 kom et hollandsk Skib med Teglsten til Øen (Dagb. S. 181) —, og der er derfor intet til Hinder for, at den gamle Mand virkelig kan have deltaget i det.

²⁾ •Amori vinoqve plus quam mediocriter deditus. G. J. Billberg (pres. E. S. Bring), Diss. hist. de insula Hven, P. 1—2, Lundæ 1793—95, p. 29.

taler til Fordel for hans Afholdenhed, saaledes har Kepler skildret ham som en Ven af Bordets Glæder og en ingenlunde maadeholden Tilbeder af Bacchus¹⁾. Selv har han, da han stod i sin Ungdoms fulde Kraft, udtalt et Ønske om sin Fremtidsskæbne:

•Tandem tempus erit gelidam remeare sub Arcton,
Trita exempla seqvi, cyathis, canibusque, caballis
Et fastu et luxu (quid enim, si talia desint,
Denique nobilitas poterit sensisse beatum)
Perdere cum reliquis reliquos inglorius annos,
Me nisi (ut opto) Deus fata ad meliora reservet.²).

I mangt og meget blev hans Skæbne, som han havde ønsket den: en stor Del af det samtidige lærde Europa beundrede ham, Eftertiden nævnede hans Navn blandt de udødelige. Men alt, hvad han havde bedet Gud bevare ham for, undgik han ikke. Det er den fælles Lod, at alle ved Livsbanens Ende se tilbage paa udførte gode Forsætter og stirre frem efter unaaede Idealer, og derfor maa vi ikke for haardt dadle ham, fordi ikke heller han blev Sejrherr i Livets Kampe, dem han saa udfordrende gik imøde. Men vel kunde man have ønsket, at han havde udtalt sig med lidt mindre Hovmod overfor andre og lidt større Sandhedskjærlighed overfor sig selv, idet hans Samvittighed dog maatte sige ham, at han ikke havde Ret til at bebrejde andre, hvad han selv gjorde sig skyldig i.

1) Hasner, T. Brahe u. J. Kepler in Prag, S. 17. Jvfr. Gassendus, T. Brahei vita, p. 194.

2) Dsk. Mag. II. 186. Verset er fra 1573. Samme Aar skrev han (S. 188):

•Delectent multos furibundi pocula Bacchi,
Pocula per madidos saepe iterata dies.
Multos blanda Venus lepidis amentet ocellis,
Qvos levis insani torquet amoris amor.•

C. F. Bricka.